

מגובה הקרקע, החברה האזרחית מצמיחה שינוי עולם - פול הוקן

במשך עשרה השנים האחרונות נשאתי כאלף הרצאות בנושאי סביבה, ולאחר כל נאום התאסף קהל קטן לדבר, להעלות שאלות, ולהחליף כרטיסי ביקור. האנשים שהציעו את הכרטיס שלהם עסקו תמיד בנושאים הנוגעים שעל הפרק: שינוי האקלים, עוני, בירוא היערות, שלום, מים, רעב, שימור, זכויות אדם ועוד. הם הגיעו מהמגזר השלישי: מעמותות לא ממשלתיות וארגוני חברה. הם עסקו בהגנה על נחלים, בחינוך הציבור מהי חקלאות מקיימת, עסקו בהוספת פאנלים סולאריים למבנים, הפעילו לובי נגד זיהום בקרב המחוקקים, לחמו בהשפעה תאגידית על מדיניות הסחר, עמלו ל"ירק" את שכונות הערים, או לימדו ילדים על הסביבה. בפשטות הם ניסו להגן על הטבע ולהבטיח מידה של צדק.

לאחר מסע בדרכים של שבוע או שבועיים הייתי מגיע חזרה הביתה עם מאה או מאתיים כרטיסי ביקור תחובים בכל הכיסים. נהגתי לפרוס אותם על השולחן במטבח, להתבונן בשמות ובלוגואים, ניסיתי לדמיין לעצמי את המשימות שלהם והתפעלתי אילו דברים נפלאים קבוצות עושות למען אחרים. אחר-כך הייתי מאחסן את אוסף המסע בקלסר במגירה. לא יכולתי סתם כך להשליכם. במהלך השנים כמות הכרטיסים הלכה ותפחה לאלפים, ובכל פעם שהייתי מביט בקלסרים התופחים הייתי שואל את עצמי את אותה שאלה: האם מישהו יודע כמה קבוצות כאלה יש? בתחילה זה היה עניין של סקרנות, אך זו הפכה לתחושה שהמדובר הוא בדבר גדול בהרבה - תנועה חברתית משמעותית שצמחה לה מתחת לראדאר של תרבות המיינסטרים.

התחלתי בספירה. חיפשתי נתונים ממשלתיים מארצות שונות ותוך שימוש במספר דרכים לביצוע הערכה לגבי מספר ארגוני הסביבה והצדק החברתי הפעילים לפי נתוני רשויות המס, הגעתי להערכה שכשלושים אלף ארגוני סביבה חברו סביב כדור הארץ; לכשהוספתי את ארגוני הצדק החברתי וזכויות המיעוטים המספר היה גדול ממאה אלף. אז נגשתי לבחון תנועות חברתיות בעבר לראות אם הייתה קיימת תופעה בהיקף או קנה מידה דומים, אך לא מצאתי דבר שהתקרב לכך. ככל שהעמקתי לחקור גיליתי יותר והמספרים המשיכו לצמוח הלאה והלאה. בהרימי אבן גיליתי את השפיץ של מבנה גיאולוגי שלם. גיליתי רשימות, מפתחות ובסיסי נתונים של סקטורים מסוימים או אזורים מסוימים, אך אף לא אחד מהם היה קרוב לתיאור הטווח והעומק האדירים של תנועה זו. באקסטרפולציה מהרשומות שהלכו והצטברו התחוויר לי כי ההערכה המקורית שעשיתי של מאה אלף הייתה רחוקה מהמציאות בפקטור של פי עשרה אם לא יותר. כיום ברור לי כי ישנם למעלה ממיליון ארגונים בעולם הפועלים לקראת קיימות אקולוגית וצדק חברתי. אולי אף שניים.

על פי ההגדרות המסורתיות זו אינה תנועה. לתנועות חברתיות יש מנהיגים ואידיאולוגיות. לתנועות מצטרפים כחברים, קוראים פרסומים שלהן ומזדהים כקבוצה. ניתן לקרוא את הביוגרפיות של מייסדיהן או להקשיב להם נואמים ומסכמים. לתנועות יש את תומכיהן, אך תנועה זו אינה כזו. היא

מפוזרת, התחלתית ומאוד עצמאית. אין לה מניפסט או דוקטרינה ואין כל מוסדות או רשות למיסוד החלטות.

חיפשי שם עבורה אך אין כזה בנמצא.

בהיסטוריה תנועות חברתיות קמו כמעט תמיד על רקע של חוסר צדק, חוסר שוויון או שחיתות. צרות אלו נותרו בשפע אך יש גם מצב חדש וחוסר תקדים: כדור הארץ כולו לוקה במחלה מסכנת חיים המתבטאת בהתדרדרות אקולוגית מסיבית ושינוי אקלימי מהיר. דומה היה לי כי אני מבחין במשהו אורגני או ביולוגי. יותר משזו תנועה במובן המקובל, הייתכן וזו תגובה קולקטיבית לאיום החדש? האם היא מפוצלת בשל סיבות מולדות? או שמא היא פשוט לא מאורגנת דיה? מיד צצו שאלות נוספות. כיצד היא פועלת? כמה מהר היא מתפתחת? כיצד היא מחוברת יחדיו? מדוע על פי רוב מתעלמים ממנה?

לאחר שנים של חקר התופעה הזו, ולאחר שיצרתי עם עמיתי בסיס נתונים גלובאלי של ארגונים אלה, הגעתי לכמה מסקנות: זו היא התנועה החברתית הגדולה בהיסטוריה, אין איש היודע את היקפה ולגבי אופן פעולתה רב הנסתר על הגלוי.

עם זאת הגלוי הוא משכנע: עשרות מיליוני אנשים רגילים וגם יוצאים מגדר הרגיל, נכונים להתמודד עם ייאוש, כוח, וסיכויים אפסיים בכדי להשיב חזות של חן וחסד, צדק ויופי לעולמנו.

קלייטון תומס-מילר מרצה בכנס של קהילת בני אומת הקרי [אחד משבטי האינדיאנים] על אתרי פסולות על אדמות אבותיהם באלברטה הצפונית. אגמים רעילים בגודל כה עצום עד שניתן לראותם מהחלל החיצון. שי לי הון, מייסדת חברת "סרטי סין הפראית", יוצרת עם בעלה סרטים דוקומנטאריים המתעדים את המהגרים הנדחקים מאדמתם ובתיהם בשל ההקמה של סכרים גדולים. רזאלינה טוויק-ואלאסקז, חלק מאומת המאיה-קאצ'יקל, לוחמת להביא לדין את האחראים לפלוגות המוות שחיסלו והעלימו עשרות אלפים בגוואטמלה. רודריגו באגיו אוסף מחשבים שהושלכו בניו-יורק, לונדון וטורונטו ומתקינם בפאבלות [שכונות עוני ברזיל], שם עוסקים הוא וצוותו בהקניית מיומנויות מחשב לילדים עניים. הביולוגית ג'נין בניוס נואמת בפני אלף ומאתיים מנהלים בכירים בפורום עסקי בקווינסלנד על פיתוח תעשיית בהשראה ביולוגית. פול סייקס, מתנדב בארגון השימור והצפרות אודבון משלים את סקר הצפרות החמישים ושניים של ליטל קריק, וירג'יניה, ביחד עם חמישים אלף מתנדבים שיחד תיעדו 70 מיליון ציפורים ביום יחיד. סומיטה דסגופטה מוליך קבוצה של סטודנטים, מהנדסים, עיתונאים, חקלאים, ובני אדיבסי [שם כללי לאוכלוסיה הילידית בהודו] בטרק בן עשרה ימים בגוג'ראט לגילוי מחודש של מערכות עתיקות לאיסוף ואיגום מים המשיבות חיים לאזורים מוכי הבצורת. סילאס קפנאן איונג סיאקור אשר חשף את הקשר בין המדיניות הרצחנית של צ'רלס טיילור לכריתת יערות בלתי חוקית בליבריה, מפתח כעת מדיניות לאספקת עץ ממקורות מפוקחים ומאושרים כבני קיימא.

שמונת אלה, אשר ייתכן ולעולם לא ייפגשו או יכירו אחד את השני הם חלק מהתארגנות הממזגת מאות אלפי ארגונים, ללא מרכז, ללא משנה סדורה או מנהיגות כריזמטית. התנועה מתפשטת בכל עיר וארץ. כיום יש בה נציגות כמעט לכל שבט, תרבות, שפה או דת בעולם ממונגולים עד לטמילים. היא מורכבת ממשפחות הודיות, סטודנטים באוסטרליה, חוואים צרפתים, חסרי קרקע בברזיל, "בננרים" מהונדורס, ה"פורס" [תנועת עניים מתנגדי גלובליזציה] של דרבן, כפריים מאיריאן ג'ארה, שבטים ילידיים מבוליביה ועקרות בית מיפן. המנהיגים הם בליל של חקלאים, זואולוגים, סנדלרים

ומשוררים.

את התנועה הזו לא ניתן לפורר שכן היא תוצר אטומיזציה- חתיכות זעירות המחוברות בקשרים משתנים. היא נוצרת, נאספת ומתפזרת במהירות. רבים, הן מבפנים והן מבחוץ מזהים אותה כחסרת שיניים, אך עם זאת היא הביאה כבר לנפילתן של ממשלות, תאגידים ומנהיגים על ידי תיעוד, הפצת מידע והתקהלות.

לתנועה זו יש שלושה שורשים בסיסיים: התנועה הסביבתית, התנועה לצדק חברתי וההתנגדות לגלובליזציה של העמים הילידיים - כששלושתם שזורים אלו באלו. היא צומחת באופן ספונטאני ממגזרים כלכליים, תרבויות ודתות שונות והתוצאה היא תנועה גלובאלית מגוונת ונטולת מעמדות המתפשטת ברחבי העולם ומוטמעת בכל אשר תפנה. בעולם אשר הפך מורכב מידי עבור אידיאולוגיות מגבילות, המילה תנועה עצמה היא מגבילה מידי שכן זוהי ההתארגנות האזרחית המשותפת הגדולה בדברי הימים.

יש בה מכוני מחקר, סוכנויות פיתוח לקהילה, ארגונים מקומיים ואזרחיים, תאגידים, רשתות, קהילות דתיות, קרנות ונאמנויות. הם מגינים בפני השחתה פוליטית ושינוי אקלימי, קשרי הון-שלטון והרס האוקיינוסים, ממשל לא קשוב ומגיפת העוני, חקלאות וייעור מתועשים, ודלדול האדמה ומקורות המים.

לתאר את אורכה ורוחבה של תנועה זו כמוהו כניסיון לאחוז את האוקיינוס בכף היד. כה גדולה היא. כשחלק מציץ מעל לפני המים, נותר על פי רוב קרחון עצום מתחתיו שאינו נגלה לעין. כאשר זכתה ואנגארי מאתאי בפרס הנובל לשלום, הדיווח של סוכנויות הידיעות לא כלל אזכור לאף אחת מששת אלפים תנועות הנשים ברחבי אפריקה העוסקות בנטיעת עצים. כאשר אנו שומעים על זיהום תעשייתי בנחל כמעט מעולם אין אזכור לכך שבארה"ב וקנדה לבדן יש למעלה מארבעת אלפים קהילות שאימצו להן נהר או נחל. אנו קוראים כי חקלאות אורגנית היא המגזר החקלאי הצומח ביותר באמריקה, יפן, מקסיקו ואירופה אך אין אזכור לכך שלמעלה משלושת אלפים ארגונים עוסקים בליידע ולחנך חקלאים, צרכנים ומחוקקים ביתרונותיה של חקלאות מקיימת.

זו הפעם הראשונה בהיסטוריה שתנועה חברתית גדולה אינה הופכת יחדיו ל"איזם" נוסף. החומר המחבר הוא רעיונות ולא אידיאולוגיות. התרומה הגדולה של תנועה נטולת שם זו הוא העדרו של "רעיון גדול"; במקומו היא מציעה אלפי רעיונות קטנים, שימושיים ומאוד פרקטיים. במקום "איזמים" ישנם תהליכים, דאגות וחמלה. התנועה מדגימה פן של האנושות שהוא נדיב, גמיש ומהדהד.

ולא ניתן לשים עליה את האצבע. הכללות הן בלתי מדויקות בעיקרן. היא תנועה שצומחת מלמטה בלתי אלימה, אין לה צבאות, מסוקים או פצצות. אין לה "בעל חוליות" כריזמטי ממין זכר כמנהיג. התנועה אינה מסכימה על כל דבר וסביר כי כך המצב יישאר, כיון שזו תהיה אידיאולוגיה. אך היא חולקת סדרה של הבנות עקרוניות לגבי כדור הארץ, אופן פעולתו והצורך החיוני בהוגנות והגינות עבור כל האנשים החולקים את המערכות מעניקות ומתחזקות החיים של כדור הארץ.

ההבטחה של תנועה נטולת שם זו היא להציע פתרונות לדילמות הנראות חסרות פתרון: עוני, שינוי אקלימי גלובאלי, טרור, התדרדרות אקולוגית, קיטוב חד בחלוקת הכנסות, אובדן תרבויות. תנועה זו אינה קורעת תחת הנטל של "להציל את העולם"; היא מנסה במקום לבנות מחדש את העולם. יש כאן עזות פראית. אין כל הסבר אחר לתעוזה ולאומץ שמפגינים שוב ושוב אלו הצועדים, נואמים, יוצרים, מתנגדים ובונים. זו היא העזות הנדירה הנובעת מהידיעה כי אנו אנושיים וזהו מאבק ההישרדות שלנו כבני אנוש.

תנועה זו היא נחושה ולא נכנעת לפחד. לא ניתן לדכאה, לשככה או להרגיעה. לא יכול להיות רגע כמו נפילת חומת ברלין, לא יתכנו חתימות חוזים ואמנות, לא יהיה "היום שאחרי" לאחר שמעצמות העל יסכימו לסגת מעמדתן. התנועה תמשיך ללבוש ולפשוט צורות אינספור. היא לא תנוח. לא יהיו בה מרקס, אלכסנדר הגדול או קנדי. אין ספר שיוכל להסבירה או איש שיוכל לייצג אותה, אין די מילים שיוכלו להכיל אותה כיוון שתנועה זו היא העדות הנושמת ובעלת ההכרה העצמית כי העולם הוא חי. ואני מאמין כי היא זו שתגבר. איני מתכוון כמובן לכך שתפגע, תכבוש או תביס מישהו אחר. גם איני מציע טענה זו כאורקל. כוונתי היא כי החשיבה המכוונת את מטרת התנועה - ליצור חברה צודקת המטפחת את החיים בעולם - תהפוך לחשיבה הרווחת. היא תחדור למרבית המוסדות ותתפשט בהם. אך עוד לפני כך היא תגרום לשינוי במסה מספקת של אנשים שיתחילו לשנות את ירושת מאות השנים של שיגעון ההרס העצמי.

השראה לא נאגרת מקינות מתישות אודות ליקויים, אלא היא נמצאת בנכונות של האנושות לשקם, לתקן, לבצע רפורמות, לחלץ, לדמיין מחדש ולשקול מחדש. ריפוי פצעי העולם ותושביו אינו דורש לנהוג כקדושים או הקמת מפלגה פוליטית. זו אינה פעילות ליבראלית או שמרנית. זו פעולה קדושה.

פורסם בגיליון מאי/יוני 2007 של המגזין אוריון

<http://www.orionmagazine.org/index.php/articles/article/265/>

תרגם: אמי אטינגר